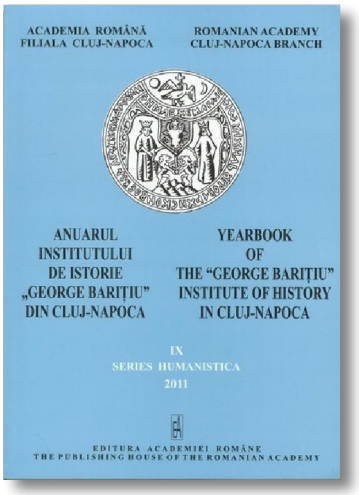

ISSN 1584-4404

Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca
Series *Humanistica*

humanistica.ro

Decizia etică: dificultăți și provocări

Liviu Gavrilescu

How to cite this article:
Gavrilescu, Liviu (2011) *Decizia etică: dificultăți și provocări*, Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca, Series Humanistica, Vol. 9, pp. 317–322. DOI: 10.5281/zenodo.22966103

© 2011: The Publishing House of the Romanian Academy.
Humanistica Yearbook is published online since 2003.
Submit your article to Humanistica Yearbook: secretariat.dcsu@acad-cj.ro

DECIZIA ETICĂ: DIFICULTĂȚI ŞI PROVOCĂRI[1]

Liviu Gavrilescu
Universitatea de Nord Baia Mare
Academia Română – Filiala Iaşi

Abstract. *The ethical decision is the process of exploring all aspects of choosing between several possible actions, depending on the organization's moral values, and then to weigh those options and recommend a course of action.*

Evaluative processes that use ethical decision methods aim at the systematic research made by specialists and at the well-reasoned decision of the moral acceptability of a certain conduct, policy, decision, etc., from among many possible.

Judging new cases by appealing to universal principles faces the objections of ethical pluralism based on the diversity of values and virtues. It is noted the absence, so far, of a satisfactory answer to this challenge.

This paper briefly examines different (and often contradictory) approaches to the modern ethics, relative to moral values of and virtues, as the foundation for ethical decision-making processes that can be used by organizations and businesses.

Key words: *ethics, management, ethical evaluation, ethical decision, values, virtues.*

1. MANAGEMENTUL – DOMENIU AL ABORDĂRILOR ETICE

Etica şi morala sunt permanenţe ale vieţii spiritual-umane. Interesul actual este însă nuanţat şi amplificat de progresul tehnologic fără precedent al societăţii, prin problemele intens dezbătute ale efectelor asupra drepturilor şi libertăţilor fundamentale ale fiinţei umane (de exemplu, tehnologiile medicale, transplanturile, fertilizarea în vitro, clonarea sau menţinerea artificială a funcţiilor vitale) sau asupra mediului (poluarea, încălzirea globală).

Aşa cum mediul economic absoarbe extrem de rapid noile tehnologii în scopul evident al sporirii eficienţei şi profitului, tot aşa preocupările etice se extind

[1] Lucrare realizată în calitate de bursier post-doctoral la Academia Română – Filiala Iaşi, în cadrul proiectului *Societatea bazată pe cunoaştere – cercetări, dezbateri, perspective*, proiect cofinanţat de Uniunea Europeană şi Guvernul României din „Fondul Social European" prin „Programul Operaţional Sectorial «Dezvoltarea Resurselor Umane» 2007–2013", ID 56815.

(cu o viteză semnificativă, doar din ultimele decenii ale secolului trecut) asupra sferei afacerilor.

Etica profesională ar putea fi înțeleasă în două sensuri: ca reflecție etică aplicată unui domeniu particular de activitate (profesiune) sau ca reguli stabilite de un grup profesional pentru garantarea practicilor fiecărui membru al său, reunite într-un cod, inclusiv codul deontologic al profesiunii. Lărgirea sensului noțiunii de cod a dus la includerea în el şi a unor norme stabilite de organizații exterioare profesiunilor, cum sunt de exemplu guvernele. Apare astfel problema relației dintre „public" şi „privat", dintre profesionişti şi neprofesionişti.

Managementul etic reprezintă managementul tuturor elementelor ce țin de viața morală a unei organizații, fie ea afacere sau nu, în măsura în care viața morală a unei organizații este luată în serios. A nu se confunda managementul etic cu „etica managementului" (*management ethics*), adică studiul problemelor etice ridicate de diferitele forme de management – managementul financiar, managementul personalului, managementul strategic, managementul calității etc. „Etica managementului" e considerată deseori ca echivalentă cu „etica afacerilor" (*business ethics*). Managementul etic e mult mai general şi trebuie de asemenea distins de „etica organizațională" în sens larg, adică de analiza problemelor etice din organizații, pentru a oferi clarificări normative şi o orientare morală, utilizând pentru aceasta diferite teorii etice.

Managementul etic, ca una dintre disciplinele managementului, se ocupă de elaborarea acelor instrumente de conducere care contribuie la dezvoltarea etică a unei organizații, precum şi a acelor metode care pot fi utilizate spre a determina în ce direcție ar trebui să se dezvolte organizațiile. Managementul etic presupune descrierea şi analiza situației etice curente, determinarea situației dezirabile şi decizia asupra măsurilor care trebuie luate pentru a o atinge, în perfectă concordanță cu celelalte forme de management. Managementul etic e rezultatul impregnării tot mai vizibile a organizațiilor cu responsabilitate, privită însă nu ca un element de decor, ci ca o „condiție indispensabilă a existenței lor". Iar o organizație demonstrează responsabilitate morală atunci când îşi subordonează interesele proprii interesului societății.

După Donald Menzel, managementul etic nu constă în controlul şi penalizarea comportamentului personalului sau în reflecția asupra eticii locului de muncă, ci mai degrabă în ansamblul acțiunilor întreprinse de manageri pentru a stimula o conştiință şi sensibilitate etice care să pătrundă în toate aspectele activității organizațiilor.

În esență, managementul etic reprezintă promovarea şi menținerea unei puternice culturi etice la locul de muncă.

2. DECIZIA ETICĂ – EVALUAREA CONSECINȚELOR

La întrebarea dacă personalul unei organizații e pregătit să recunoască şi să rezolve dileme etice sau să decidă acceptabilitatea morală a unei tehnologii

controversate, răspunsul ar trebui să constea în indicarea acelor metode sau instrumente de decizie etică care ordonează gândirea morală şi ne fac să depăşim nivelul amator al intuiţiei etice comune sau al „părerii" bazate pe cei şapte ani de acasă. Spre deosebire de analizele de etică practică, procesele evaluative care folosesc *metode de decizie etică* vizează cercetarea sistematică şi decizia bine argumentată a acceptabilităţii morale a unei anumite conduite, politici, decizii etc. dintre mai multele posibile.

Decizia etică e procesul (şi abilitatea) de a explora toate aspectele legate de alegerea între mai multe acţiuni posibile, în funcţie de valorile morale recunoscute ale organizaţiei, şi apoi de a cântări aceste opţiuni şi a recomanda un anume curs al acţiunii.

Trăsăturile distinctive ale acestei metode de evaluare etică a unei organizaţii sunt cel puţin patru:

- sunt metode mai proceduralizate, deci mai obiective; procedurile sunt în general astfel concepute încât să fie asimilabile relativ uşor şi să nu presupună cunoştinţe etico-filosofice speciale;
- se aplică la tranşarea unor probleme etice care au o mare importanţă socială, economică şi politică – prin impactul asupra populaţiei şi prin interesele financiare antrenate (acceptarea unor noi tehnologii, dezvoltarea codurilor etice, adoptarea unor politici publice noi etc.);
- presupun un cadru de desfăşurare complex, care trebuie organizat de specialişti şi care implică participarea unui număr mare de persoane: grupuri de evaluare bine structurate, metode de decizie diverse, tehnici de consensualizare, standarde de raportare a rezultatelor etc.
- presupun o competenţă ştiinţifică în măsura în care problemele evaluate nu sunt culese din agenda publică, ci din activitatea profesională a diferitelor organizaţii (ce consecinţe are folosirea unor organisme modificate genetic, ce probabilităţi au aceste consecinţe, care sunt părţile interesate etc.).

Activităţile de judecare morală ce utilizează metode de decizie etică sunt caracteristice organizaţiilor politice şi profesionale care au o *responsabilitate morală* pentru deciziile lor, dau seama în faţa publicului pentru consecinţele alegerilor făcute şi consideră de aceea că au nevoie de metode ce conferă hotărârilor lor un suport argumentativ de înalt nivel şi, prin urmare, o mare credibilitate. Consecinţele unei acţiuni sau decizii se determină cât mai sistematic şi mai exact cu putinţă pe bază de cercetare ştiinţifică şi de dezbatere critică a specialiştilor.

Judecarea cazurilor noi prin apelarea la principii *universale* a fost acuzată de „paternalism implicit", adică de nerecunoaşterea diversităţii valorilor şi pluralismului etic ce ar defini democraţiile moderne. Prinşi între nevoia de a fi cât mai proceduralizaţi şi mai ştiinţifici (utilizând deci inevitabil experţi), respectiv aceea de a asculta în mod democratic vocea poporului, a omului de rând, cei ce se ocupă de această problematică au constatat inexistenţa până în prezent a unui

răspuns satisfăcător la această provocare. Pentru unii, soluția a părut să fie instituționalizarea eticii, înființarea unor „comitete de etică", lucru ce s-a întâmplat în întreaga Europă. Dificultatea care a rămas, totuşi, e că nu există niciun consens cu privire la ce anume înseamnă – sub aspect *metodologic* – faptul că un comitet de etică abordează *competent* o problemă morală.

3. **CRIZA VALORILOR MORALE**

Speranța în valorile umaniste este afectată de contraste spirituale şi umane, cum sunt: cele între Vestul european dezvoltat economic-industrial şi Estul rămas mult în urmă în această privință; contrastele dintre modernele suprastructuri informatizate produse de companiile transnaționale de echipamente electronice, pe de o parte, şi infrastructurile revolute sau absente din realitatea socială a țărilor importatoare, pe de altă parte; discrepanța dintre tendințele comunitare şi globaliste ale Vestului şi cele extremist-liberale şi anarhiste ale Estului; contradicții între teoriile filosofico-morale şi realitățile vieții reale a oamenilor, pe care le considerăm fundamentale pentru viitorul pe termen mediu. De aceea, ele nu trebuie să conducă la blocaje sau alte devieri periculoase în sporirea şi consolidarea valorilor umaniste de bază.

Valorile şi virtuțile morale, normele şi principiile moralității suferă mutații importante astăzi şi sub influența evoluțiilor economice şi social-culturale: globalizarea şi extinderea la scară mondială a modelelor de viață de tip occidental, a noilor tehnologii de comunicare globală, a intensificării proceselor de migrație a populațiilor din zonele subdezvoltate ale lumii spre zonele cu mare potențial de absorbție a forței de muncă şi standarde ridicate de viață.

Valorile democrației moderne nu se sincronizează cu valorile sociale bazate pe economia de piață, iar noile valori pe care le secretă societatea post-modernă întâmpină rezistențe puternice din partea valorilor tradiționale de tip comunitar.

Diversitatea moralei este sintetizată în concepții şi doctrine etice marcate atât de discontinuitate şi continuitate, cât şi de bivalență şi polivalență de semnificații. Anumite tendințe teoretice unificatoare sunt reliefate în frecvența unor termeni, concepte şi maxime tipice demersului axiologic al eticii din toate timpurile, cum sunt: bun, bine, rău, drept, adevărat şi altele. Ele evocă, adesea, reguli, norme şi principii, virtuți şi vicii pentru care filosofii acestor timpuri aduc temeiuri mai mult sau mai puțin plauzibile pentru gândirea şi simțirea omului de la începutul mileniului trei. Una dintre condițiile importante ale valorilor morale este manifestarea libertății umane, care este la rândul ei complex determinată (natural, social-istoric, cultural).

Ca şi Binele şi Răul, Dreptatea-Echitatea sunt valori morale care continuă să suscite vii dezbateri în filosofia morală contemporană. Controversele, discuțiile între filosofi cu vederi diferite se manifestă pretutindeni în lume, iar aceasta este

calea specifică a eticii de a înainta pe drumul spre noi clarificări. Dacă este continuată în practici politice şi de administrare judicioasă a bunurilor şi resurselor, atunci etica devine, într-adevăr, pârghie de soluționare a problemelor.

Problema prevederii evoluțiilor valorilor morale face parte din activitatea reflexivă a filosofiei, a filosofiei morale îndeosebi. Această problemă este strâns legată de întrebarea „cum ar trebui să trăiesc?", deoarece „trebuie" implică şi un „poate să fie", la un timp viitor. Or, nu se poate discuta viitorul moral al omului fără a ține seama de variatele înfățişări ale moralei prezente şi trecute din evoluția socială. Popoarele şi guvernele acționează şi potrivit obiceiurilor şi tradițiilor, care, de multe ori, se dovedesc mai puternice decât dezideratele noastre.

În prezent, se confruntă mai multe concepții filosofice despre valorile morale şi fiecare dintre ele îşi găseşte justificare în acest vechi efort de deslușire a temeiurilor acestor valori. Mulți susțin că menținerea acestui pluralism al concepțiilor despre valorile morale este o garanție că ele vor avea viitor. Totodată, există şi un pluralism propriu-zis al valorilor morale, care, de asemenea, trebuie încurajat.

4. **VIRTUTEA – PUTEREA DE A FACE BINELE**

Valorile morale sunt determinări axiologice ale existenței umane. Virtuțile morale sunt puteri, aptitudini, dispoziții umane pentru a face binele. De aici, o anumită circularitate: binele se dobândeşte prin practicarea virtuților, iar virtuțile nu se manifestă decât în relație cu binele, valoarea definitorie în morală. Rezultă acum că această valoare implică virtuțile morale. De multe ori, virtuțile sunt şi valori, iar viciile non-valori.

MacIntyre, în lucrarea sa publicată în 1981, propunea următoarele definiții ale virtuții:

- virtutea este calitatea care permite unui individ să-şi îndeplinească rolul său social;
- virtutea este calitatea prin care individul se poate apropia de realizarea scopului său specific uman, fie în formă naturală, fie în formă supranaturală;
- virtutea e o calitate utilă pentru a obține succesul pământean şi ceresc;
- virtutea este dispoziția sau sentimentul care asigură supunerea şi acordul față de regulile relevante (etica normativistă contemporană).

5. CONCLUZIE

Problema virtuților în filosofia morală contemporană este complicată, atât datorită tradiției moştenite de la iluminişti, cât şi întrucât se perpetuează nedreptăți sociale, economice şi morale care se originează, se pare, în însăşi esența umană. Cu toate acestea, teoreticienii au datoria de a cerceta în continuare această problemă,

iar oamenilor politici le revine sarcina de a acționa cât mai conştient pentru diminuarea conflictelor, a pierderilor culturale şi umane care apar în diferitele stări conflictuale.

Încercăm să găsim justa măsură între prea multe şi prea puține subiecte etice, relevante atât pentru înțelegerea, cât şi pentru acțiunea morală eficientă, într-o lume care se schimbă, entropic şi antropic, atât de rapid şi de imprevizibil nu numai pentru individ, dar şi pentru mari comunități umane.

În concluzie, se poate spune că filosofia de astăzi, mai mult poate decât în trecut, a dobândit un spor de luciditate asupra faptului că înțelegerea valorilor morale nu exclude, ci presupune poziții teoretice opuse, care se dovedesc că sunt complementare şi în implicație reciprocă. La rândul ei, teoria nu exclude, ci presupune legătura cu viața, cu practica şi realitățile sociale diverse şi extrem de dinamice.

6. **BIBLIOGRAFIE**

Andrei, P., *Despre ideal. Despre fericire. Valorile estetice şi teoria empatiei,* Iaşi, Edit. Ankarom, 1996.

Clifford, G., Fackler, C. M., ş.a., *Etica mass-media: studii de caz*, Iaşi, Edit. Polirom, 2001.

Comte-Sponville, A., 1998, *Mic tratat al marilor virtuți*, Bucureşti, Edit. Univers, 1988.

Gavrilescu, L., *Selecția şi antiselecția managerilor*, Cluj-Napoca, Edit. Risoprint, 2005.

Kaptein, S. P., *Ethics Management. Auditing and Developpingthe Ethical Content of Organizations*, Netherland, Dordrecht, Kluwer Academic Publishers, 1998.

Menzel, D., *Ethics Management for Public Administrators*, London, Sharpe, 2007.

Trevino, L. K., Weaver, G., *Managing Ethics in Business Organizations*, California, Stanford, Stanford University Press, 2003.

*** *Etica aplicată*, A. Miroiu (ed.), Bucureşti, Edit. Alternative, 1995.

*** *Axiologie şi moralitate. Culegere de texte*, Bucureşti, Edit. Punct, 2000.